

ІВАН ОГІЄНКО І ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Зоя Швед
м. Київ

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ОСНОВА ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО СВДОМОЇ ОСОБИСТОСТІ

Достеменно відомо, що процес формування національно свідомої особистості безпосередньо пов'язаний з утвердженням громадянського суспільства. Водночас не втрачає своєї актуальності й питання про основи національної ідентичності у період формування особистості, свідомої своєї приналежності до спільноти, в якій вона живе. Політологи, соціологи, теоретики права та представники інших галузей гуманітарного знання постійно наголошують, що виховання національно свідомої людини є наріжним каменем безпеки нації. Хоча історія розробки цього питання досить давня, все ж таки сьогодні його значення не втрачає своєї актуальності. Для України воно має особливу вагу, про що свідчить численна кількість теорій та ідей, які розроблялися протягом останніх років. Антропологічне та релігієзнавче підґрунтя цієї проблематики особливо наочно представлено творчістю відомого українського гуманіста І.Огієнка.

Однією з важливих тез цього відомого мислителя є твердження, що історична пам'ять народу дає підстави для ствердження власної "автономності", право на незалежний розвиток та вибір шляху, який відповідає тим ознакам національного характеру, якими позначається духовна історія народу, його шляхи культуротворення. Сьогодні добре відомо, що саме в Україні, яка завжди була осередком розвитку культури та науки серед слов'янських народів, обговорювалися ідеї національного розвитку, визначалися напрямки розвитку суспільства.

Національна культура є важливою складовою розбудови державності та підставою для реалізації права на самовизначення, яке безпосередньо пов'язане з наявністю у минулому народу тих джерел, які живили національну свідомість і волю до націобудови.

Цілком очевидно, що українська культура визнана світом, але її яскраві прояви не завжди ототожнюються з її творцем та носієм – українським народом. Народна творчість, яку так високо поцінував І.Огієнко, розумілася ним не тільки як скарбниця історичної пам'яті, але і як джерело для розбудови національної свідомості [1, 15]. Досконалість національної культури полягає у тому,

що всі її прояви мають національний колорит та своєрідність, яка знаходить свій вираз та стверджується народом у його повсякденнім житті, у буденності. Ця сучасність думок І.Огієнка підтверджує тезу про те, що в процесі актуалізації націотворчих процесів не можна лишити поза увагою питання національної культури, її впливу на формування національно свідомої особистості. Тому усвідомлення історичної минувшини, як власного багатства, повинно визначати наше ставлення до національних скарбів.

У процесі формування національно свідомої особистості необхідно постійно звертатися до культурної спадщини народу, в якій можна знайти зразки духовного злету та творчого піднесення, які підтверджують здатність спільноти до культуротворчої діяльності. Тому брак "сторінок" історії може спричинити появу невпевненості у власних здібностях та талантах і, як наслідок, надання не завжди виправданої переваги чужим поглядам. Скільки талановитих постатей та створених або сформульованих ними визначальних ідей має українська культура, і скільки з них відомі у світі не як українські? Достатньо переглянути, наприклад, філософський енциклопедичний словник, виданий у Москві, який називає С.Гогоцького, В.Вернадського, П.Юркевича, Д.Велланського російськими науковцями, значний науковий доробок яких лишив помітний слід у розвитку російської філософської думки. Слушною та вартою уваги з цього приводу є думка І.Огієнка про те, що до української культури повинні залучатися усі надбання, які творилися у річищі української історії. "Єдина правдивонаукова думка: звати українськими всі ті твори, що написані українцями або написані на українській землі, або що мають виразні ознаки нашої мови" [1, 21].

Життєспроможність національної культури може бути правильно оціненою, якщо звернутись до аналізу її здатності бути засвоєною інонаціональним оточенням. Щодо української культури, як справедливо зазначав І.Огієнко, то її "життєва сила" була підтверджена самою історією, коли здобутками української культури вдало користувалися в Росії, Польщі, Литві. Але, з іншого боку, не менш важливим є наявність у культурі тих векторів, які спрямовані назовні, таких спільних зі загальносвітовою культурою змістів, які дозволяють нації, що володіє даною культурою, входити у загальносвітове співтовариство, відчувуючи близькість до нього, сприймаючи зовнішні впливи, трансформуючи їх так, щоби з часом ставитися до цих нових культурних надбань як до "своїх". Для І.Огієнка відкритість української культури була репрезентована фактом впровадження християнства, яке на українських землях перебрало національні прикмети народної культури. Окрім цього, демократична ознака культури України дається взнаки, коли мова заходить про появу ліберальних політичних поглядів та їх розповсюдження на теренах Російської імперії [1, 72].

Поширення культури залежить від наявності у суспільстві тих установ (школи, друкарні, бібліотеки), використовуючи які суспіль-

ство спроможне відтворювати корисні для себе світоглядні орієнтири та настанови, у межах яких твориться та проявляє себе національна свідомість, визначаючи пріоритети для дії. І.Огієнко завжди використовував наявну в українських колах високу самооцінку, яка дозволяла йому захоплено і водночас обґрунтовано оцінювати перебіг історії в українському культурному просторі. Підтримкою національного почуття та об'єднуючим фактором спільноти може бути діяльність видатних постатей, які через певні обставини стають проводирями у справі формування національної ідеї [2, 21]. Наголошуючи на відмінності української культури від інших, "споріднених" з нею, І.Огієнко акцентував увагу на її народному характері, що дозволило зробити висновок: українська національна культура, творена народом та його видатними особистостями, у своїй єдності та довершеності може стати джерелом для усвідомлення права на самостійне існування. Ця теза актуальна для України і у XXI ст.

Феномен історії, протягом якої плекається національна культура та формується національна свідомість, завжди був наріжним каменем у роздумах І.Огієнка. Він справедливо наголошував на тому, що ці три складові (історія, свідомість, культура) визначають природне право спільноти на національне буття, на розбудову та втілення "національних сподівань".

Важливим фактором становлення національносвідомої особистості є національно об'єднуючий чинник – мова, розуміння якої не обмежується визначенням її як засобу спілкування у побуті та у процесі соціально-економічної взаємодії, але й включає мову пісні та літератури, торгівлі та судочинства, уживання національної мови в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Саме це, за визначенням І.Огієнка, є підставою для забезпечення свідомої національної єдності, а сьогодні і національної безпеки. "Мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, ступінь нашої свідомості.

Мова – це форма нашого життя, життя культурного й національного, це форма національної організації. Мова – душа кожної національності, її святощі, найцінніший скарб... звичайно, не сама мова, а мова як певний орган культури, традиції. В мові – наша стара і нова культура, ознаки нашого національного визнання.

Мова – це не тільки простий символ розуміння, бо вона витворюється в певній культурі, в певній традиції. В такому разі мова – це найяскравіший вираз нашої психіки. Це найперший сторож нашого психічного я..." [1, 126].

Єдність психологічного "Я", про яке писав І.Огієнко, визначає таку сукупність емоційно-вольових і чуттєво-пізнавальних потенцій свідомої особистості, яка протягом свого життя прилучається до національної історії та відтворює у межах своїх можливостей національні культурні змісти, що своєю чергою формує національно свідому особистість.

Література

1. Огієнко І. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу. – К.: Фірма Довіра, 1992. – 141 с.
2. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Українське монашество / Упоряд., авт. іст. біогр. нарису та коментарів М.С. Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 2002. – 396 с.

Анотація

У статті "Історична пам'ять як основа виховання національно свідомої особистості" здійснено аналіз концепції І.Огієнка про складові націобудування в аспекті виховання та формування національно свідомої особистості. Особливу увагу зосереджено на визначальному впливі історичної пам'яті, мови та культурної традиції, презентованій у спадщині народу, нації, для виховання у особистості почуття національної гідності.

The thesis, "Historical Memory as a Foundation for the Development of a Personality with National Consciousness", analyses I. Ohienko's concept of the elements necessary for nation building, especially the aspects of nurturing and forming of a personality with national consciousness. Special attention is paid to determining influences, such as historical memory, language and cultural traditions, preserved in a people's inheritance, which engender, in the individual, the development of feelings of national dignity.

*Елеонора Федорчук
м. Кам'янець-Подільський*

ІВАН ОГІЄНКО І РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ШКОЛЯРІВ

Розбудовуючи національну освіту, ми шукаємо теоретичну і практичну базу для доведення необхідності висунення тих чи інших положень: особистісної орієнтованості, духовності, громадянськості, творчості. У своїх пошуках ми неодноразово звертаємося до зарубіжного досвіду, досвіду прогресивних педагогів світу. Це, звичайно, добре, тому що допомагає Україні увійти в європейський простір. Головне, щоб ми не забували при цьому власні витoki, досвід та теоретичні узагальнення кращих українських педагогів: Г.Ващенка, А.Макаренка, С.Русової, В.Сухомлинського. І безперечно, в одному ряду з ними стоїть неординарна постать державного та релігійного діяча, просвітника й педагога Івана Огієнка. Попри різноманітну діяльність він завжди залишався Вчителем: учнем, який виконував учительські функції, учителем середньої школи, членом "Товариства поширення освіти", методистом, міністром освіти УНР, ректором Кам'янець-Подільського держав-